

Broedseizoen 2004: een eerste indruk

De start van dit seizoen was veelbelovend. Van Hans en Sonja Grooters uit **Neede** kwam een enthousiast mailtje over de eerste controleronde: legfels met 5 eieren waren in de meerderheid. Later bleek het aantal 5-legfels te zijn opgelopen naar 10 (van de 24). Ook uit de **Achterhoek** (omgeving Winterswijk) kwamen veelbelovende berichten: bij 17 legfels gemiddeld 4,18 eieren en ook hier 5-legfels in de meerderheid. Philippe Smets uit **Belgie** (omgeving Leuven) meldde een legfelgrootte van 3,6. Netjes tussen het topjaar 1997 (4,1) en het daljaar 1996 (3,0) in. Van Emiel Blanke uit **Raalte** ook positieve berichten inzake de legfelgrootte.

Uit **Engeland** meldde Roy Leigh ondanks een late start van het seizoen een gemiddelde legfelgrootte van 3,6 (normaal gemiddeld 2,56).

Kortom: 2004 leek een goed jaar te worden, en dat mocht ook wel na het bijzonder slechte jaar 2003.

Hoe anders pakte het op sommige plekken uit!

In de omgeving **Winterswijk** (Pascal Stoeken & Ronald van Harxen) zakte de gemiddelde legfelgrootte naar 3,83 (n=35) met behalve betrekkelijk veel 5-legfels ook veel kleine legfels met 1, 2 of 3 eieren. Op het enige legfel met 6 eieren werden 2 broedende vrouwtjes aangetroffen. Daarover later meer.

De legfelstart op basis van 20 nesten is berekend op gemiddeld 21 april (sd 9,89; mediane datum eveneens 21 april). Dat is 3 dagen later dan 2003.

De gemiddelde uitkomstdatum lag op 20 mei (n=24, sd 10,07, mediane datum 22 mei).

Het gemiddelde aantal jongen per aangevangen broedsel dat de uitvliegleeftijd heeft bereikt lag dit jaar

dramatisch laag, op slechts 1,65 (n=39, sd 1,71). Dat is nog aanzienlijk lager dan het ook al niet beste jaar 2003 (toen 1,95). Het eisucces was navenant laag: van 35 legfels waarvan de legfelgrootte en het aantal uitgevlogen jongen bekend is, heeft slechts 39,3% van de eieren een uitgevlogen jong opgeleverd (2003: 53,6%).

In **Raalte** telden de 10 gecontroleerde nesten gemiddeld 4,1 eieren.

Met het ringen op 10 juni trof men 7 nesten met jongen aan.

1 legfel met 3 eieren bleek niet uitgekomen, bij een ander nest waren alle jongen "verdwenen" (predatie) en bij één waren de jongen al uitgevlogen (3 juni nog 5 bijna vliegvlugge jongen in de kast).

In de 7 overige nesten waren samen 21 jongen aanwezig. Van deze jongen zijn er na het ringen nog minimaal 2 dood gegaan (ring gevonden in de nestkast).

Emiel merkt op dat er naderhand nog veel uitval plaatsvond. Zo hebben diverse jongen vroegtijdig het nest verlaten:

- van de 4 jongen van 20 dagen oud die er op de ringdatum in een kast aanwezig waren, was er 6 dagen nog maar 1 meer aanwezig; van één ander. Wat er met de andere 2 (26 dagen oud) is gebeurd laat zich raden.

- In een andere kast bevonden zich op 10 juni 3 jongen van ruim 3 weken oud. Deze werden geringd. Van de eigenaar kwam de melding dat er die dag een jong "uitgevlogen" was. Op 26 juni zaten er 2 jongen in de kast waarvan 1 het ongeringde jong betrof (dat 10-6 dus ergens aan het zwerven was)

- In een derde kast werden op 10 juni 5 jongen geringd van 23 dagen oud. Op 17 juni hadden ze allen de kast verlaten; 2 zaten op de grond zonder te kunnen vliegen; teruggezet; 1 was dood; tot vandaag de ouders nog druk

met voeren en fel alarmeren; dus nog minimaal 1 aanwezig.

Emiel noemt het opvallend dat sinds vorige bezoeken het in alle kasten een enorm natte zooi was en dat er geen prooien aanwezig waren. Hij vraagt zich af of ze allemaal op een wormenmenu zitten.

In **Neede** troffen Hans en Sonja Grooters bij 24 nesten 103 eieren aan, een gemiddelde van 4,29 per nest. Dit leverde ongeveer 57 jongen op (onder voorbehoud want nog niet alle informatie is beschikbaar). Een gemiddelde van 2,38 per nest. Gemiddeld dus bijna een verlies van 2 per kast ten opzichte van het aantal eieren.

Ze merken dan ook op dat ze het veel beter hadden verwacht op basis van de eerste controles. Ook zij kwamen bijna geen muizen tegen in de kasten en spreken het vermoeden uit dat de muizenstand aan het begin van het seizoen beter was dan later. Ze merken op dat er aantal plekken zijn waar de jongen niet hun normale gewicht hebben.

Ook in **Winterswijk** was dat het geval. In een deel van de nesten leek het daar of er tijdens de nestfase soms sprake was van een afvalrace die eindigde in slechts 1 of 2 uitgevlogen jongen, of in het geheel mislukken van het nest. Daar staat tegenover dat er ook nesten waren die 3, 4 of zelfs 5 kerngezonde jongen opleverden. Opmerkelijk was dat met name de vroeg gestarte nesten de beste resultaten lieten zien. Dat was ook de indruk in **Raalte** (Emiel Blanken). Dat 2004 in **Winterswijk** e.o geen al te best voedseljaar is geweest wordt geïllustreerd door het feit dat in de nesten vrijwel geen resten van gewervelde prooien aangetroffen werden.

Het lage broedsucces in Winterswijk is met name te wijten aan het groot aantal mislukte nesten. Van de 41 gevolgde nesten waarvan het broedsucces bekend is geworden, zijn er maar liefst 18 mislukt. Dat is 43,9% (2003: 27%). Bijna de helft hiervan, 10 legsels, zijn mislukt in de eifase (eieren niet uitgekomen), 3 in de jongenfase (o.a. predatie) en van 5 is het misluktingsmoment onbekend. Vooral het grote aantal niet uitgekomen legsels drukken het gemiddelde broedsucces sterk. Dit wordt wat inzichtelijker als we de broedresultaten berekenen over uitsluitend de geslaagde nesten. Dat lag dit jaar op 3,00 jong per geslaagd nest (n=22, sd 1,13) tegen 2,67 jong per geslaagd nest in 2003 (n=27, sd 1,05). De nesten die dit jaar dus wel succesvol waren, leverden gemiddeld dus wat meer jongen op dan vorig jaar.

dode jongen

foto: R. van Harxen

Fred van Vemden uit **Uffelte** meldt predatie bij 2 kasten en op 3 van de 21 kasten jongen die de nestplaats te vroeg verlaten hebben. Bij de overige 16 paren ringden zij 46 jongen. Dit komt overeen met een gemiddelde van 2,19 jong per aangevangen broedsel.

Het was echter ook het jaar van de verassing. Dat begon met een bericht uit Neede (letterlijke tekst van de site van Hans en Sonja):

“We troffen begin juni ook iets wonderbaarlijks aan. We waren op weg naar een kast waar we begin mei 6 eieren hadden geteld. het vrouwtje dat in die kast zat te broeden, was hetzelfde vrouwtje als in 2003. We vermoedden dat er nu jongen in de kast zouden zitten en waren erg benieuwd hoeveel er uit het ei waren gekropen. Ladder tegen de boom, boer en boerin erbij, deksel open en wat zagen we daar.... Wel 9 eieren! Dat kan niet, een steenuil met 9 eieren!

het 9-legsel

foto: Hans Grooters

Het vrouwtje zat er ook op, dus hebben we even gecontroleerd of het ringnummer klopte met de vorige keer. Warempel, dit vrouwtje was ongeringd! Wat er gebeurd is kunnen we gissen: het eerste vrouwtje is dood gegaan en het mannetje heeft een nieuw vrouwtje dat er drie eieren heeft bijgelegd. Ook is het mogelijk dat twee vrouwtjes gebruik maken van deze kast (dat is in Winterswijk wel eens voorgekomen). Een ding is zeker: ook in de natuur gaan mannetjes vreemd! (Echter heren dit is natuurlijk geen excuus...)

Op het mailtje dat ze hierover rondstuurden kwamen een aantal reacties. In de omgeving Winterswijk werden op een 6-legsels dat bij de eerste controle al compleet was 2 vrouwtjes met een broedvlek aanwezig (zie foto). Beide werden later nog enkele malen samen in de kast aangetroffen, maar de eieren kwamen helaas niet uit.

2 vrouwtjes met broedvlek foto: R. van Harxen

Van Peter en Wies Beersma uit Doesburg komt het volgende bericht:

“Je verhaal over het doodgevonden wijfje komt overeen met "ons" 5-jarige wijfje vorig jaar. 10 april 1e ei, 12 april ligt ze dood onder de nestkast en is het 1e ei door een marter opgevreten. Waarom de marter haar niet als prooi meegenomen heeft is mij niet duidelijk. Sectie wees uit dat eengebroken rug de doodsoorzaak was, dus mogelijk is niet de marter maar de paniekvlucht door de dubbele uitgang haar fataal geworden. Tot onze verbazing zag ik de volgende dag een 2e ongeringde steenuil in een nestkast aan de andere kant van het huis. Dit bleek later een 1e jaars wijfje (te zien aan de vleugelpunten) te zijn, dat enkele weken later drie eieren legde waar 2 kuikens uit groot geworden zijn. Wij weten niet of het jonge wijfje mogelijk al eerder in de buurt verbleef in afwachting van het vrijkomen van een mannetje. Dat is ook het leuke van de steenuilen, steeds weer verrassingen en je blijft gissen”

Uit Drente komt een bericht van Fred van Vemden. Hij trof op 12 mei j.l. twee broedende vrouwtjes aan in een kast in Lheebroek (Dwingeloo) op 6 eieren. De broedplekken waren overduidelijk aanwezig. Op een andere plaats (Oldenhaven-Ruinen) werd in april een dode uil in de tuin aangetroffen: dit vrouwtje was in 2000 in de buurt geringd en broedde al enkele jaren ter plaatse. Hij dacht direct: einde locatie. Maar de bewoner meldde: "Ik zie nog

steeds 2 uilen." In de kast lagen 2 eieren. Toen we men op 12 mei controleerde zat een ongeringd vrouwtje op 1 klein jong en nog 4 eieren.

Van een duidelijk vervolglegsel was sprake in de omgeving Winterswijk. In de nestkast waar een infra-roodcamera opgesteld staat en die nauwlettend gevolgd wordt, werd op 10 april het eerste ei gelegd. Op 16 april lagen er 4 koude, dus nog niet bebroede eieren in de kast. Op 20 april nog steeds 4 koude eieren. De boer meldt dat hij het dode mannetje op zolder gevonden had, sterk vermagerd maar ongeschonden. Lijkschouwing door Peter Beersma bevestigt dit beeld. Zijn diagnose luidde: "beeld van een vogel die geen voedsel meer heeft kunnen bemachtigen maar nog wel wat heeft kunnen drinken en langzaam zijn lichaamsreserves en eiwitten (spier vlees en orgaanei witten) heeft verbruikt waarbij veel dunne ontlasting geproduceerd wordt". De uil woog op dat moment nog maar 116 gram. Oorzaak onbekend. Net als Fred van Vemden dachten we dat het gedaan zou zijn voor dit jaar, maar de boer meldt op 30 april dat hij weer geregeld 2 uilen ziet. Op 8 mei signaleert de camera een ongeringde uil die de kast binnenkomt: een nieuw mannetje? Op 12 mei liggen er 4 nieuwe eieren (de oude waren verwijderd) in de kast en zit het bekende vrouwtje te broeden. Op 5 juni zijn 3 van de 4 eieren net uitgekomen en piept het vierde jong in het reeds aangepikte ei. Bij de laatste controle op 1 juli troffen we 3 gezonde jongen in de kast aan van 26 dagen oud. Zo snel kan het dus gaan.

In Neede is inmiddels duidelijk geworden dat het 9-legsel is mislukt. Tijdens de laatste controle op 28 juni was het laatst geringde vrouwtje

aanwezig met nog maar 3 eieren die verspreid door de kast lagen.

Van Frans Jacobs komt nog een aardig verhaal over een Vlaamse Gaai die zijn nest had op 10 meter afstand van een bezette nestkast. De bewoners namen waar hoe de gaai de Steenuil die op de grond zat aanvloog, waarna ze korte tijd vechtend over de grond rolden.

'piepend ei'.

foto: R. van Harxen

drie jongen net uit.

foto: R. van Harxen

Ronald van Harxen

Met dank aan:
Peter en Wies Beersma
Emiel Blanke
Frans Jacobs
Hans en Sonja Grooters
Roy Leigh
Philippe Smets
Pascal Stroeken
Fred van Vemden